

Sessio 7

Janne Palkisto

FM, tutkija, Kulttuurihistoria / Turun yliopisto

Kesäkonsertti Strömstadissa – Suomalaisnyntyinen Bernhard Crusell (1775–1838) perustaa sattumalta hyväntekeväisyssäätiön

Ruotsalais-suomalainen klarinetisti ja säveltäjä Bernhard Crusell (1775–1838) soitti heinäkuussa 1833 hyväntekeväisyyskonsertin pienessä Strömstadin merenrantakaupungissa Länsi-Ruotsissa. Konsertin tuotoilla hän perusti säätiön, joka kustansi kylpylälomat ja lääkäripalvelut vähävaraisille ihmisille Strömstadissa aina toiseen maailmansotaan saakka. Crusell ei kuitenkaan mainitse konserttia eikä säätiötään omaelämäkerrassaan eikä ansioluettelossaan, sillä hän ei ehtinyt nähdä, miten suuri ja pitkäkestoinen vaikutus sillä oli. Crusellin Strömstadin-vierailu on myös jäänyt Crusellia koskevan elämäkertatutkimuksen sokeaksi pisteeksi, sillä se ei liittynyt Crusellin elämänvaiheisiin säveltäjänä, vaan liittyy pikemmin kulttuurihistoriaan ja Crusellin osuuteen esittävän säveltaiteen historiassa.

Uusi kirjelähde tuo mielenkiintoisen tulkintakehyksen Crusellin Strömstadin-vierailuun, sillä se osoittaa, että Crusellin vierailu Strömstadissa oli sattuman seurausta. Hänen piti matkustaa Göteborgiin, mutta matkasuunnitelmaan tuli äkillinen muutos muun muassa ”kiinnostavan matkaseuran” takia. Muita aiemman tutkimuksen hyödyntämättömiä lähteitä ovat sanomalehti Aftonbladetin kirjoitus, jossa selostetaan Crusellin soittaman konsertin ohjelma, sekä Crusellin lomaltaan kirjoittama kirje kemisti Jacob Berzeliukselle.

Kolmen ja puolen viikon aikana Crusell kylpi, käänsi Daniel Auberin Porticin mykkä -oopperan librettoa ruotsiksi ja hoiti kreivillisten yllätyshautajaisten musiikin. Matkansa viimeisenä päivänä Crusell piti konsertin, jonka tuotoilla perustettiin hänen nimeään kantava säätiö. Säätiön tehtävänä oli joka kesä kustantaa kylpyläloma vähävaraisille. Vuosien myötä säätiön pääoma kasvoi, se hankki suuren vieras- ja kylpylätalon ja järjesti näyttävät Crusell-juhlat, joista tuli jokakesäinen perinne aina toiseen maailmansotaan saakka.

Crusellin jälkeisen ajan tunnetuin Strömstadin-vierailija oli Nobel-kirjailija Selma Lagerlöf, joka ylisti Crusellin hyväntekeväisyystyötä kirjoituksessaan sata vuotta säätiön perustamisen jälkeen. Crusellin motiivi alkuperäisen konsertin pitämiseksi jää Lagerlöfin tekstissä erikoiseksi arvoitukseksi: ”Jos se oli kiitos hänelle [Crusellille] osoitetusta kunnioituksesta, tai joku muu syy, sen aion jättää sanomatta”. Oliko Crusell siis kiitollisuuden velassa jostakin Strömstadissa tapahtuneesta asiasta?

Crusell näyttää myöhempien tietojen valossa olleen myös yksi Strömstadin-matkailun edelläkävijöistä, sillä kaupunki ponnahti valtakunnalliseen kuuluisuuteen vain kaksi vuotta myöhemmin kruununprinssi Oscarin vierailun myötä. Crusellin kanssa samaan aikaan Strömstadissa oleskeli myös taiteilija Wilhelm von Wright, mutta he eivät vaikuttaneet olleen läheisissä tekemisissä.

Crusellin vaikutus Strömstadin historiaan on kiinnostava esimerkki ajan muusikoiden harjoittamasta hyväntekeväisyydestä. Tätä musiikin yhteiskunnallista ulottuvuutta ei ole juurikaan tutkittu, mutta ilmiö oli merkittävä osa aikakauden kulttuurielämää.

**

Heikki Laitinen

Taideyliopiston Sibelius Akatemia

Lauluja ja Loiluja: Gottlund ja Bellman umpikujassa?

Monien – jopa monien tutkijoiden – mielestä 1800-luvun tunnetuimpia epäonnistujia on Carl Axel Gottlund (1796–1875). Monen mielestä hänen voi sanoa ajautuneen niin elämässään kuin tuotannossaan aikamoiseen umpikujaan. Nyt kun melkein koko Gottlundin tuotanto on digitoituna kaikkien tutkittavissa, on tosin mahdollista odottaa uusia tulkintoja. Miten on mahdollista, että Otavasta (1828–1832), joka oli 1800-luvun merkillisimpiä saavutuksia, ei edes viime vuosisadalla otettu uutta painosta? Kysymys voi vielä osoittautua oppihistoriallisesti mielenkiintoiseksi.

Entä mikä tukahdutti C. M. Bellmanin (1740–1795) laulujen suosion viime vuosisadan lopussa? Hän oli alun perin suomalaistenkin trubaduuri, jonka laulut vielä 1800-luvulla olivat suosittuja kahdella kielellä. Gottlundille laulut olivat olennainen osa elämää opiskeluajoista alkaen, ja hän laati niistä kaiken aikaa käännöksiä. Lopullinen julkaisu ilmestyi vasta vanhoilla päivillä: C. M. Fredmanin *Lauluja Loiluja*. Käytetty Suomeksi ja Suomen moahanki sovitettuna (1863–1864), kolme vihkoa, 52 runoa ja 50 sävelmää. Esipuheessa Gottlund kartoittaa tilannettaan: ”Ruotsissa löytyy viljoin – kirjan kunnan kustantajoita, toimittajoihin turvaajoina; Suomessa ei löyvyk niitäkään. Vaan löytyy tässä kuitenkin – paljon näitä panetteloita, äijän muitaik moittioita, kaikin puolin katehtioita.” Runot ovat monessa suhteessa edellä aikaansa, ei vähiten typografiselta asettelultaan:

Niinpä kuulkaasta, veikkoiset, juokaatte voan!

Jo maailma paisuupi turhuudessaan. –

Myöpä koittaa

Tuon voittaa – – –

Haistak!

Maistak!

Viinoa keittäkee varoistahan!

FT Heli Rantala

tutkijatohtori, kulttuurihistoria, Turun yliopisto

Tuntematon Tengström ja hänen matkansa – Johan Magnus af Tengström Manner-Euroopassa 1817–1819

Suomen 1800-lukulaisessa historiassa monin tavoin vaikuttanut Tengströmien suku tunnetaan hyvin aate- ja kulttuurihistoriallisessa tutkimuksessa. Maan ensimmäistä arkkipiispaa Jacob Tengströmiä pidetään keskeisenä poliittisena vaikuttajana Suomen suuriruhtinaskuntaa koskevissa varhaisissa muotoiluissa. Matti Klinge on kutsunut arkkipiispan ympärille Turussa muodostunutta sukuverkostoa klaaniksi, jonka suosio avasi ovia – ja jonka epäsuosioon ei kannattanut joutua. Myöhemmin samankaltainen tiivis verkosto muodostui arkkipiispan veljenpojan, professori Johan Jakob Tengströmin perhepiiriin ympärille. Tengströmien sukuun tai lähipiiriin tavalla tai toisella kuuluneiden henkilöiden nimilista on pitkä ja vaikuttava sekä myös varsin hyvin tutkittu. Merkittävän suvun vaikutusvaltaisten jäsenten varjoon on kuitenkin jäänyt hahmo, joka mainitaan vain sivulauseena useissa tutkimuksissa. Arkkipiispan poika Johan Magnus af Tengström (1793–1856) suuntautui luonnontieteisiin, nimitettiin dosentiksi vuonna 1816, toimi myöhemmin museonhoitajana, eläin- ja kasvitieteen apulaisena sekä myös professorina. Hän ei kuitenkaan jättänyt jälkeensä loistavaa akateemista uraa, opinnäytteitä lukuunottamatta hän ei julkaissut eikä häntä tunneta myöskään aikakauden kansallisuuskeskusteluissa aktivoituneena toimijana. Ehkä juuri näistä syistä hän on jäänyt myös tutkimuksellisesti katveeseen.

Johan Magnus af Tengström on kuitenkin jättänyt jälkeensä varsin ainutlaatuisen dokumentin elämästään. Tämä dokumentti on julkaisematon matkapäiväkirja vuosina 1817–1819 tehdyltä pitkältä Manner-Eurooppaan suuntautuneelta opintomatkalta. Matka on sinänsä tunnettu – joskin vain vähän tutkittu – mutta sitä koskevat tiedot ovat pääosin peräisin Johan Magnuksen matkakumppanin, tämän vanhemman serkun Johan Jakob Tengströmin, matkaa koskevista kirjoituksista. Esityksessäni tarkastelen serkusten tekemää matkaa lähes unohtuneesta näkökulmasta, Johan Magnus af Tengströmin matkapäiväkirjan kautta. Päiväkirjamerkinnot avaavat matkaan ulottuvuuden, jota ei ole ollut mahdollista hahmottaa J. J. Tengströmin vajaavaisesti säilyneiden matkaa koskevien kirjoitusten avulla. Tässä mielessä Johan Magnus af Tengströmin päiväkirja johdattaa lukijansa matkalle, jonka jäljet muutoin ovat suureksi osaksi kadonneet.

***

Niina Hämäläinen

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura/Kalevalaseura

niina.hamalainen@finlit.fi; niina.hamalainen@kalevalaseura.fi

Häiriöitä ja sivupolkuja. Uudemman laulun asema 1800-luvun varhaisissa kansanrunokokoelmissa

Tarkastelen esitelmässäni uudemman laulun ristiriitaista asemaa kansanrunojen kirjallisissa esityksissä. 1800-luvulla rahvaan parissa suosittu runous, loppusoinnullinen riimillinen laulu sekä paikallisia asioita ja ihmisiä kommentoiva rahvaanruno, ei kelvannut Kalevalan tai Kantelettaren aineistoksi. Lönnrot totesi ”nykysajan laulujen” olevan ”kehnompia laadustaan, ei ainoasti kielen vuoksi, vaan muunki laulusomuutensa”. Kalevalan myötä (1835, 1849) eepinen narratiivi alkoi määritellä kansanrunojen

kirjallisen esittämisen konventioita, mutta miten ”oikea” laulu ja sen tekstualisointi määrittyivät varhaisissa suomenkielisissä kansanrunokokoelmissa (Gottlund, Lönnrot, Topelius, 1818–1831)? Vaikka runovalikoimiensa perusteella ne nojautuivat monelta osin rahvaanrunoihin ja riimillisiin lauluihin, ja heijastelivat näin kansanlaulun modernia aikaa, eivät toimittajat korostaneet tätä puolta runoudesta. Tärkeintä oli menneisyyteen palautuva myyttis-eeppinen runous, jossa olivat kieli ja estetiikka kohdallaan. Sittenkin myös tutkimus on sivuuttanut nykyiset laulut ja sen sijaan korostanut varhaisten kokoelmien loitsuaineistoa tai eepistä mallia. Pohdin, minkälaisia merkityksiä kokoelmat saavat, kun niitä tarkastellaan uuden laulun näkökulmasta; entä missä määrin kansanrunojen julkaisutoimintaa perusteltiin jo varhaisessa vaiheessa vaikenemalla tietyistä runolajeista?